

ELÄMÄ ELOKUVAN SIMULAATTORINA

Stina Uusitalo

Taiteen kandidatin opinnäytetyö

Aalto-yliopisto

Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu

Elokuva- ja Lavastustaiteen laitos

Elokuvaleikkauksen pääaine

2017

Tekijä Stina Uusitalo

Työn nimi Elämä Elokuvan Simulaattorina

Laitos Elokuvataiteen ja Lavastustaiteen Laitos

Koulutusohjelma Elokuvaleikkaus

Vuosi 2017

Sivumäärä 29

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Jäsentelen pohdintojani elämän ja elokuvien välisistä suhteista, aiheen laajetessa psykologiaan ja filosofiaan. Osaksi ajatukset ja väitteet elokuvista pysyvät yleisellä tasolla, sillä elokuvien kirjo on niin laaja. Henkilökohtaisen lopputyöstäni tekee se, että reflektoin omaa elämääni näiden pohdintojen kautta: Tämä on narratiivinen tutkielma elokuvan ja elämän välisten suhteiden havainnoinnista. Löysin lopputyöni aiheen ollessani Japanissa vaihdossa vuonna 2016.

Ymmärtääkseen elokuvan ja elämän välisiä suhteita tulee ottaa huomioon elokuvan muoto ja rakenne. Vaikka useimmat elokuvat noudattavat samaa muotoa, elokuvat eivät suinkaan vain toista itseään kerta toisensa jälkeen. Rakenteelliset yhtäläisyydet auttavat hahmottamaan elokuvan muotoa, ja helpottavat sen analysoimista.

Elokuva on rajattu maailma. Se, minkä katsoja näkee, on valikoitua ja rajallista. Kuten muutkin taidemuodot, elokuva puhuu rajoitustensa kautta. Se inspiroi ajatuksia, provosoi aiempia uskomuksia ja tarjoaa intiimin kokemuksen katsojan ja valkokankaan välille. Katsojan ja elokuvan välissä tapahtuu immersio – hetki, jolloin katsoja hyväksyy elokuvan todeksi ja sulautuu sen maailmaan. Siksi elokuva on lähimpänä tosielämää oleva taiteenlaji.

Aina tarinaa ei ole, eikä tarvitsekaan olla. Elokuviahan on siis monenlaisia, mutta näissä pohdinoissa keskityn lähinnä tarinallisten elokuvien ja elämän välisiin suhteisiin. Narratiivisuus on yksi hyvin olennainen osa sitä, miksi samaistumme ja uppoudumme juuri tähän taiteeseen. Dynaamisuus ja liike kohtaavat tarinan. Se on se muoto, mikä ihmisiä ihastuttaa.

Elokuva on historiaan katsottaessa nuori taiteenlaji, mutta se on kulkenut kanssamme jo pitkän matkan, useamman sukupolven ajan, vähän alle 130 vuotta.

Meidän nykypäiväinen teknologian valloittama yhteiskuntamme kannustaa ihmistä vikkelaamaan medianlukuun. Se ei ainoastaan tarkoita sitä, että reagoimme nopeammin näkemäämme, vaan myös sitä, että huomiomme muuttuu valikoivammaksi. Monilla ei välttämättä ole enää samaa kärsivällisyyttä esimerkiksi lukea kirjaa tai mennä teatteriin katsomaan pitkää elokuvaa tai näytelmää. Halutaan mieluummin pieniä palasia, ydinasiat. Ja jos nykypäivän ihminen haluaa katsoa elokuvan, voi hän tehdä sen vaikka puhelimellaan. Tällainen tuntuu elokuvantekijänä ikäväältä ajatukselta, mutta ymmärtäähän sen: Juonta pystyy seuraamaan kännykästäkin, ja tarinan vuoksihan elokuvaa lopulta tällöin katsotaan. Miten muuten me käsittelisimme ympäröivää maailmaa, jos emme tarinoin? Ihmiselle on luontainen ominaisuus käydä keskusteluja ja kertoa.

Omalla kohdallani olen huomannut, että mitä enemmän olen elokuvia nähnyt ja alaa opiskellut, sitä kriittisempi itsekin olen siitä, mitä katson. En antaudu vietyväksi yhtä helposti. Uskon, että tämä lienee hyvä juttu. Tekijän täytyy olla kriittinenkin näkemästään – niin sisällöstä kuin muodostakin – jotta tietää, mitä haluaa itse tehdä. Eräs asia sen suhteen silti huolestuttaa: Voiko mielikuvitukseni huveta?

Avainsanat tarinallisuus, elokuvallisuus, simulaatio

SISÄLLYSLUETTELO

I.	Johdanto	4
II.	Elokuvan muoto	7
III.	Eilen, ja huomenna	10
IV.	Elämä vs elokuva	14
V.	Hämärtyneet rajat	18
VI.	Elämä narratiivien kautta	22
VII.	Assosiaatiot	25
VIII.	Lopuksi	27
IX.	Lähdeluettelo	28

I. JOHDANTO

Jäsentelen pohdintojani elämän ja elokuvien välisistä suhteista, tiedostaen aiheen laajuuden. Osaksi ajatukset ja väitteet elokuvista pysyvät yleisellä tasolla, sillä elokuvien kirjo on niin laaja. Henkilökohtaisen tästä tekee se, että reflektoin omaa elämääni näiden pohdintojen kautta.

Tämä on narratiivinen tutkielma elokuvan ja elämän välisten suhteiden havainnoimisesta...

Siitä, kuinka heräsin elämääni ja tajusin, että
elokuva katsoo minua.

Kahvila Helsingin sykkeessä heinäkuussa 2017. Minä, jääkahvi ja edessäni jo kuukausia piinannut näppäimistö. Kirjoitan, en kirjoita, kirjoitan, en... Kaikki alkakoon tästä kahvilasta, nyt ja aina. Mistä minä kirjoitan, ja miksi?

Lähdin Japaniin helmikuussa 2016. Siellä minua odottivat reilun puolen vuoden vaihtopinnot. Ajattelin, että planeetan toisella laidalla ollessani minulle tulisi valkenemaan idea kirjallisen lopputyöni aiheesta, jotenkin maagisesti. En osannut lähtiessäni vielä yhtään sanoa, mikä kiinnostaisi minua sen verran, että jaksaisin keskittyä pohtimaan ja tutkimaan tätä yhtä tiettyä asiaa mahdollisimman läpikotaisesti. Hankala kysymys kaltaiselleni sitoutumiskammoiselle taivaanrannanmaalarille.

Siispä päätin antaa ajatuksen ideasta muhia Japanin taipaleellani. Elin elämää, uutta ja jännittävää sellaista, annoin polkujen johdattaa ja nautin joka hetkestä. Löysin itseni mitä ihmeellisimmistä tilanteista.

Valo Tokiossa on henkeäsalpaava. Joku saattaisi sanoa sen johtuvan ilmassa olevista saasteista, mutta siitä huolimatta, tai sitäkin suuremmalla syyllä. Oli kevät kauneimmillaan ja kirsikkapuut kukassa. Kävelin tai pyöräilin, paljon ja usein, missä vain; kadulla, koulun kampuksella, puistossa... Mietin kerta toisensa jälkeen, että *tässä valossa on jotain... epätodellista...* ja että *haluan taltioida tämän, koska täällä on elokuvallisesti ajateltuna ihanteellisin luonnonvalo, mitä olen eläessäni nähnyt*. Tavatessani muita vaihto-opiskelijoita taivastelimme ulkoilmaa yhdessä, toinen toistamme häkeltyneempinä. Kaikilla sama ajatus.

Lukuvuoden loppupuolella, elokuussa 2016 tein päätöksen varata lennot takaisin Suomeen muutaman kuukauden päähän. Aihe ei ollut vieläkaan valjennut minulle, viiden kuukauden jälkeen. Kammotti edelleen, mihinkään sitoutuminen...

Meillä oli tapana silloin tällöin jutella tuntikaupalla puhelimessa parhaan ystäväni Annin kanssa pysyäksemme ajan tasalla toistemme elämästä. Valittelin hänelle tällä kertaa, miten huonolla menestyksellä lopputyöni on vaihtovuoden aikana edistynyt. Anni totesi, että voi-

sin lähteä kirjoittamaan omasta elämästäni ja analysoida sen elokuvallisuutta. Siinä oli jotain ironisella tavalla huvittavaa. Olen horoskoopiltani leijona – Annin mielestä olen sitä myös persoonallisuudeltani läpikotaisin. Leijonalle ominaista olisi kai siis itsekeskeisyydessään jauhaa muut pyörryksiin omasta elämästään.

Hetken tälle idealle naureskeltuani kuitenkin vakavoiduin sen verran, että aloin tosissani miettiä lähtemistä sille linjalle. Sillä jos jostain osaan kertoa, niin ainakin omasta elämästäni. Mikä muu minulle on antanut kimmokkeen tehdä taidetta, jos ei suurimmaksi osin oma elämäni? Kaikessa pinnallisuudessaan tuli tunne, että siinä oli jotain syvällistä.

Lukiokaverit hämmästelivät aikoinaan, että ”Stinan elämä on ihan kuin jostain elokuvasta!” usein sen päätteeksi kun olin kertonut omista viime aikaisista tapahtumistani. Elin heidän mielestään kai jotenkin tavallista intensiivisempää elämää, ainakin se kuulosti siltä.

Olen miettinyt: *Onko se sitä, että on mielenkiintoinen ja intensiivinen elämä? Mitä se tarkoittaa, kun sanotaan, että elämä on kuin elokuvasta? Mikä siitä tekee niin elokuvallista?* Päätin läheta pohdiskelemaan tätä aihetta syvemmin, sillä sen iltaisen puhelun jälkeen inspiroiduin toden teolla.

Lokakuussa 2016 Lähdin Hokkaidoon viikoksi samoilemaan. Asuin Sapporossa entuudestaan tuntemattoman ihmisen luona (*couchsurfing*), Miyanomori-mäellä. Graafikko Akihiro ja hänen kuvataiteilija-äitinsä keltaisessa tukassaan. En muista äidin nimeä, mutta hän oli käynyt aikoinaan saman yliopiston, jossa itse olin vaihdossa. Pieni maailma.

Siellä talossa oli jotain kovin tuttua ja nostalgista. Mieleeni muistui lapsena katsomani *Hopeanuoli*-animaatiosarja, joka perustui Hokkaidoon. Ilma oli viileä sisälläkin, mutta olo koitoisa. Siltä minusta *Hopeanuolta* katsoessani aikoinaan tuntui.

Päätin katkaista yhteydet tuttaviiini lähes koko viikon ajaksi, eli en käyttänyt puhelinta tai internettiä. Kirjoitin vain yhden kirjeen.

Hyppäsin yhtenä aamuna bussiin, joka suuntasi Otaruun. Siellä patikoin metsässä päätyen aina jonkun takapihalle, makoilin sataman laiturilla päivää paistatellen ja kirjoitin. Yksi asia mitä halusin Hokkaidossa tehdä, oli mennä Mannenji-temppeliin katsomaan Okiku-nukkea (urbaani legenda: nukan omistanut pikkutyttö kuoli, perhe huomasi kuoleman jälkeen, että nukan hiukset olivat kasvaneet, joten se lahjoitettiin buddhalaistemppeleihin, jossa sen hiukset leikataan säännöllisesti).

Tuo temppeli oli puolentoista tunnin päässä Sapporosta, ja sinne oli heikot liikenneyhteydet. Lähdin kuitenkin eräänä iltapäivänä kirjeen postitettunani. Puolet matkasta menin junalla kylään nimeltä Iwamizawa, josta oli bussiyhteys temppelille. Kylään päästyäni kävi ilmi, että sinä päivänä busseja menisi vielä yksi parin tunnin päästä, mutta takaisin ei bussia enää tulisi. Minua neuvonut mies varoitti, että paluumatka on pitkä kävellä, johon totesin, ettei se haittaa. Sitten hän sanoi, että se ei ole kauhean turvallistakaan, jos tulee karhuja vastaan. Aloin pohtia, josko se olikin huono idea. En kuitenkaan halunnut palata takaisin, kun olin päässyt jo sinne asti. Kiertelin ajankulukseni kylää, joka tuntui kuin elokuvalavasteelta. Näyteikkunoita, joista ei osannut sanoa, onko niiden takana oleva putiikki auki vai ei, ja *Pachinko*-pelihallista kadulle kantautuva taustamelu. Pelihallin edessä kaksi vanhaa pyörää. Oli vain oletus, että niillä kaduilla oikeasti liikkuu ihmisiä.

Mitä helvettiä? Tämä paikka on oikeasti olemassa, mutta tuntuu, että olen jossain elokuvan maailmassa.

Minulla oli epätodellinen olo, ihmisiä ei näkynyt juurikaan muualla kuin linja-autoasemalla.

Hyppäsin puoli kuuden bussiin. Jäisin vasta päätepysäkillä. Ne muutamat ihmiset, jotka bussissa olivat, jättäytyivät kyydistä pitkin matkaa ja ilta pimeni, samoin tie. Katuvalot vähenivät. Lopulta saavuin perille, ja kuski kysyi: "onko tässä OK?" Nyökkäsin, kiitin ja astuin ulos. Säkipimeää ja hiljaista. En nähnyt eteeni. Unohdin, mistä suunnasta olin tullut.

Oloni paheni entisestään. En kehdannut mennä takaisin bussiin, joka lähtisi kymmenen minuutin päästä takaisin Iwamizawaan. Seisoin vain keskellä pimeyttä ja mietin kääntyäkö takaisin, vai mihin suuntaan menisin. *Jos ajattelen, että tämä on vain elokuvaa, niin en ota tätä niin vakavasti.*

Tie ei ollut valaistu: Ainoa valo tuli bussista, joka kääntyi pian takaisin. Kun kuski lähti takaisin Iwamizawaan hahmotin, miten päin olin. Kohta hän oli kuitenkin jo tiessään. Oli koleaa, ja ainoa valonlähde oli enää puhelimeni näyttö. 35% akkua jäljellä. Vanhan älypuhelimien akku on epäluotettava, varsinkin kylmässä. Pikkuhiljaa, kun totuin pimeään, saatoin silmiä siristämällä nähdä vuoret horisontissa. En löytänyt edes kuuta taivaalta. Tiesin vain, että jossain selkäni takana on se temppeli, jossa nukke kasvattaa hiuksiaan. Koleus muuttui ajatuksen myötä hyytäväksi. Itku kurkussa aloin kävellä varovasti eteenpäin.

Dark Forest, 2013 (Kuva: David Baker)

II. ELOKUVAN MUOTO

Ymmärtääkseen elokuvan ja elämän välisiä suhteita tulee ottaa huomioon elokuvan muoto ja rakenne (ja verrata sitä myös muuhun taiteeseen).

Dramaturgisesti katsottuna elokuvassa on aina alku, keskikohta ja loppu.

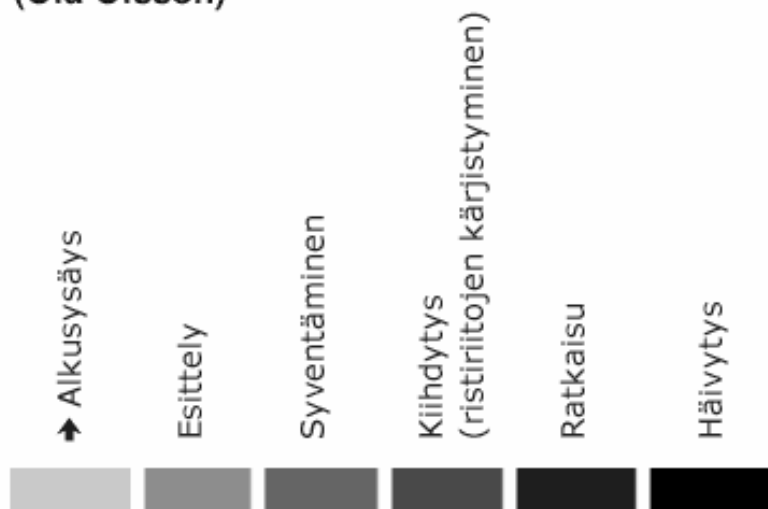
KOLMEN NÄYTÖKSEN MALLI (Syd Field)

(Kaavio: <http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/muoto.jsp>)

Tarkemmin perehdyttäessä voidaan katsoa Ola Olssonin dramaturgista mallia:

ELOKUVAN DRAMATURGINEN MALLI (Ola Olsson)

(Kaavio: <http://elokuvantaju.uiah.fi/oppimateriaali/kasikirjoitus/alkusysays.jsp>)

Vaikka useimmat elokuvat noudattavat samaa muotoa, elokuvat eivät suinkaan vain toista itseään kerta toisensa jälkeen. Rakenteelliset yhtäläisyydet auttavat hahmottamaan elokuvan muotoa, ja helpottavat sen analysoimista.¹

INT. KIRJASTO – PÄIVÄ, SYKSY

STINA, 24, istuu läppärin ääressä kirjoittamassa.

RITVA, 68, istuu samassa pöydässä vastapäätä lukemassa kirjaa.
Hymähtää.

STINAN keskittyminen herpaantuu. Hän katsoo RITVAA, joka hymyilee kirjalleen.

Samassa jossain kirjaston toisella puolella lapsi alkaa kiukutella kovaan ääneen (O.S.)

STINA (V. O.)

Mitäköhän toi lukee... Se oli joku Puuhevonen jotain... En kyllä tohdi keskeyttää ja kysyä noin pahasti kirjaansa uppoutuneelta.

STINA alkaa Googlettaa hakusanoilla puuhevonen + kirja + romaani.

Ensimmäinen kohtaaminen alkaa usein keskeltä jotain tapahtumaa. Katsoja kuvittelee, mitä on tapahtunut sitä aiemmin, ja mahdollisesti ennakoii, mihin ollaan menossa. Hän seuraa johtolankoja, kerää informaatiota - toisin sanoen osallistuu elokuvan muodon luomiseen.¹

Elokuvan ajanmääreet ovat mutkikkaita. Aika ei ole suoraan verrannollinen tarinan, juonen ja elokuvan keston välillä. Elokuvan kesto on usein lyhyempi kuin varsinaisten tapahtumien yhteiskesto, mutta se voi olla myös pidempi.¹

Samalla tapaa kuten elokuvassa voidaan siirtyä paikasta toiseen samassa sekunnissa, voidaan ajassa tehdä hyppäyksiä. Hetkien intensiivisyyttä voidaan painottaa pitkittämällä niiden kestoja tosielämään verrattuna. Jos joku esimerkiksi sukeltaa elokuvassa, katsoja voi yrittää samaan aikaan pidätellä hengitystään ja huomata sen olevan ihan mahdotonta.

Toinen tehokeino on hidastuskuvat. Elämässähän asiat eivät voi tapahtua hidastettuna, vaikka ainakin itse koen silloin tällöin hidastuksenomaisia hetkiä. Ihmisen silmä ei tarkastele todellisuuttakaan 24 ruutua sekunnissa, mutta kyseinen hidastuksen hetki voi johtua väsymyksen tilasta, jolloin näköaisti ja ajatukset alkavat tavallaan huojuja, jopa oma toiminta hidastua. Joskus se on déjà vu. Mielen ollessa taasen vilkkaimmillaan intuitio voi vallata tajunnan niin, että muu maailma tuntuu pysähtyvän sekunneiksi.

Elokuva on rajattu maailma. Se, minkä katsoja näkee, on valikoitua ja rajallista. Tarinalliset ja juonelliset paikat tulee katsojan siis osittain kuvitella mielessään. Tämä on tavallaan sanomaton sopimus, sillä se tapahtuu kuin itsestään.

Kuten muutkin taidemuodot, elokuva puhuu rajoitustensa kautta. Kuva taltioi, mutta samaan aikaan eristää, keskittää, fragmentoi ja muotoilee. Elokuvassa näkyvä maailma ei siis ole materiaallinen maailmamme sellaisenaan. Se (elokuvan maailma) koostuu palasista suh-

teessa tiettyihin visioihin. Pinnallisesti katsottuna elokuva on pelkästään (valkokankaalla) näkyvän tarkastelua, mutta siihen se ei suinkaan jää. Elokuvaa näyttää jatkuvasti myös näkymättömän: esimerkiksi ihmisen tunteet ja sisäiset ajatukset ovat tietenkin näkymättömiä.² Tunneälymme ansiosta kuitenkin tajuamme lukea hienoisimpiakin eleitä toisten kasvoilta, ja yhdistämme ne omien kokemustemme kautta eri tunteiksi.

Elokuva muistuttaa kovasti todellisuutta, mutta samaan aikaan se on kieli. Taidehan on kieli, sillä se on keino kommunikoida.

Tekijälleen elokuvan muoto on vähemmän uhkaava tapa ottaa yhteyttä isompaan yleisöön ilman, että täytyy fyysisesti näyttäytyä heidän edessään. Elokuvaa inspiroi ajatuksia, provosoi aiempia uskomuksia ja tarjoaa intiimin kokemuksen katsojan ja valkokankaan välille. Katsojan ja elokuvan välissä tapahtuu immersio – hetki, jolloin katsoja hyväksyy elokuvan todeksi ja sulautuu sen maailmaan. Siksi elokuva on lähimpänä tosielämää oleva taiteenlaji.

Aina tarinaa ei ole, eikä tarvitsekaan olla. Siitä huolimatta elokuva voi olla hyvin samaistuttava ja osuva simulaattori elämälle. Esimerkiksi *Koyaanisqatsi* ja *Samsara* ovat vaikuttavimpia ei-narratiivisia elokuvia, mitä olen koskaan nähnyt. Ne herättävät ajatuksia rutiininomaisesta samankaltaisuudesta luomalla assosiaation erilaisten asioiden välille¹.

Elokuviahan on siis monenlaisia, mutta näissä pohdintoissa keskityn lähinnä tarinallisten elokuvien ja elämän välisiin suhteisiin. Siinä, missä informatiivinen dokumenttielokuva välittää toivottua tietoa mielenkiintoisesta aiheesta, saa katsoja toisenlaisen – ei tietenkään vähäpätöisemmän – elämyksen fiktiivisen, kevyenkin, elokuvan parissa, kun on tarve päästä arkitodellisuuden ulkopuolelle³.

Narratiivisuus on yksi hyvin olennainen osa sitä, miksi samaistumme ja uppoudumme juuri tähän taiteeseen. Dynaamisuus ja liike kohtaavat tarinan. Se on se muoto, mikä ihmisiä ihastuttaa.

Mutta mikä onkaan tämä syvä ihastuksemme valojen vilinään valkokankaalla? Sitähän elokuvat ovat yhtäläisesti summattuna, valoa pimeässä. Ja vaikka suljen silmäni, visuaalinen maailma jatkuu mielessäni⁴. Elokuvaa laajentuu mielen kuvituksessa audiovisuaaliseksi kentäksi, johon liittyy heijastuvuus tai tietoisuus itsestään⁵.

III. EILEN, JA HUOMENNA

Mikä on ihmisen suhde elokuvaan? Miten se on muuttunut?

Elokuva on tuntunut meille todelliselta jo siitä hetkestä lähtien, kun katsojat juoksivat ulos elokuvasalista, pakoon Lumière-veljesten asemalle saapuvaa junaa 28. Joulukuuta, 1895...

Tai ainakin näin legenda väittää, ja juuri sen ansioista *Juna Saapuu Asemalle* -teos lieneekin ikimuistoinen. Onkohan siinä mitään perää? Mistä moinen keksittiin?

Pari kuukautta ennen tuota väitettyä näytöstä Pariisissa sattui onnettomuus, jossa juna ajoi Montparnassen aseman seinästä läpi. Tämä fakta voisi joko selittää, miksi ihmiset olisivat juosseet karkuun junaa, tai mistä tarina on peräisin. Oli miten oli, ainakin nämä kaksi tapahtumaa ovat selvästi yhteydessä toisiinsa.¹

Pariisi, 22. Lokakuuta, 1895 (kuva: Roger Viollet)

Totuus tästä elokuvanäytöksestä olisi mielenkiintoista tietää siksi, että se kertoo paljon siitä, miten dramaattinen vaikutus sillä on ollut ihmisiin. Onko nämä historian tapahtumat yhdistetty tarkoituksella vai tahattomasti toisiinsa, ken tietää. Inhimilliseltä tuntuisi kuitenkin ajatus siitä, että katsoja olisi yhdistänyt kankaalla näkemänsä muistoon hiljattaisesta tapaturmasta, ja verkkokalvolle muodostunut kuva tuntuisi painajaismaiselta.

Ensimmäinen elokuvaesitys oli varmasti tajunnanräjäyttävä kokemus joka tapauksessa. Elokuvahan on ollut olemassa jo ennen sen keksimistä. Idea elokuvasta on paljon vanhempi; haave elämää mahdollisimman läheisesti jäljittelevän taiteen toteutumisesta.² Joten elokuvan synty mullisti maailman, oli kuvattu hetki kuinka banaali hyvänsä.

Entä sitten ennen elokuvaa? Olikohan silloin elämä kenties kuin valokuvasta, romaanista, runosta tai maalauksesta?

Elokuva on historiaan katsottaessa nuori taiteenlaji, mutta se on kulkenut kanssamme jo pitkän matkan, useamman sukupolven ajan, vähän alle 130 vuotta.

Minäkin olen vain hetki ikuisuudessa.

Muistan yhä ensimmäiset elokuvakokemukseni. Olin ehkä 5-vuotias, kun isäni vei minut elokuvateatteriin ensi kerran. *Disneyn Pieni Merenneito* oli juuri alkanut pyöriä, kun hiippailimme sisään saliin. Olin hämilläni siellä pimeän keskellä, kun minut nostettiin penkille istumaan ja tajusin, miten valtava kuva edessäni oli. Ei se ollut laisinkaan iso teatteri, mutta siihen mennessä olin katsonut piirrettyjä vain kuvaputkitelevision ruudulta.

Aikaa myöhemmin näin mitä kauheimman painajaisen. Olin hämärässä, suljetussa tilassa, jonka keskellä oli dinosauruksen muna. Se alkoi kuoriutua ja kasvaa *tyrannosaurus rex* -hirmuliskoksi. Lopulta se huomasi minut ja juoksi suoraan kohti niin, että maa tärisi. Pelkäsin hullun lailla.

Paitsi, ettei se ollutkaan unta. Se oli ensimmäinen kokemukseni 3D-elokuvasta, tietämättäni sellaisen olemassaolostakaan, kun olimme 1999 perheeni kanssa *Walt Disney World* -huvipuistossa. Vasta paljon myöhemmin osasin selittää itselleni, mistä tuolloin oli kyse, ja erottaa sen painajaisesta.

Aikuisiällä olen kokeillut virtuaalitodellisuuslaseja, joka sekin on ollut hämmentävä ja jännittävä kokemus. Ystävä voi seisoa vieressä, mutta en näe häntä. Olen yksin, enkä usko näkemääni todeksi, mutta silti korkeanpaikankammo kutkuttelee mahanpohjassa.

Mitäköhän 50 vuoden kuluttua tapahtuu?

Minä katsomassa vanhaa kotivideota, 26. Huhtikuuta, 2017 (Kuva: Severi Uusitalo)

Fredrik Långia lainaten totean, että taide on kuin peili, jonka edessä ihminen vahvistaa oman olemassaolonsa kautta ymmärretyn totuuden. Taide kertoo, millaista on tai on ollut olla ihminen, mutta toisaalta se saattaa myös osoittaa puutteita ihmisen elämässä.³

Långin mukaan ”kunkin ajan olennainen tai olennaisin kuvamuotoinen taide tuo esille syvimmän mahdollisen ymmärryksen ajastaan.”⁴ Mikä kuvamuotoinen taide on kullekin olennainen tai olennaisin, on subjektiivinen kysymys. Uskallan kuitenkin väittää, että elokuvat ovat olleet syntyjään tärkeä osa kuvamuotoista taidetta, ja tuoneet sen aivan uudelle tasolle. Jos kunkin ajan kuvamuotoinen taide on käsitys ajastaan, niin elokuvataiteessa muutokset ovat olleet huomattavia. Teknologian kehittyessä myös elokuvat muuttuvat, ja varsinkin yhteiskunnan muuttuessa elokuvien sisällöt muuttuvat.

Nykyään elämän jatkuva taltiointi on yhä useammalle arkipäivää. Uudet sukupolvet eivät ehkä osaa samaistua esimerkiksi mustavalkoelokuvaan tai aikaisiin värielokuvaan samalla tavalla, kuin vanhemmat sukupolvet.

Ne nuoret, jotka nyt tekevät ja katsovat elokuvia ja elävät tätä elämää, pyörittävät tätä maailmaa, ovat teknisten laitteiden arkipäiväistymisen ja sosiaalisen median vaikutuksen alaisina. Tämä teknologian valloittama yhteiskunta kannustaa ihmistä vikkelämpään medianlukuun. Se ei ainoastaan tarkoita sitä, että reagoimme nopeammin näkemäämme, vaan, että huomiomme muuttuu valikoivammaksi. Keskittymiskyky herpaantuu tällöin herkemmin.

Monilla ei välttämättä ole enää samaa kärsivällisyyttä esimerkiksi lukea kirjaa tai mennä teatteriin katsomaan pitkää elokuvaa tai näytelmää. Ihmisen medianlukutaito on huomattavasti aiempaa nopeampi ja selailevampi. Halutaan mieluummin pieniä palasia, ydinasiat. Ja jos nykypäivän ihminen haluaa katsoa elokuvan, voi hän tehdä sen vaikka puhelimellaan. Tällainen tuntuu henkilökohtaisesti elokuvantekijänä ikävältä huomata, mutta ymmärtäähän sen. Juonta pystyy seuraamaan kännykästäkin, ja nimenomaan tarinan vuoksihan elokuvaa tällöin katsotaan. Lentokoneessakin matka kuluu mukavammin, kun voi katsella tarinoita.

Vaikka välineet elokuvien tekemiseen ovat vuosien varrella teknisesti kehittyneet mahdollistamaan mitä ihmeellisimpiä trikkejä, usein pelkkä elokuvan estetiikka ja juoni riittävät. Elokuvan ei itsessään tarvitse aina olla kokemus tai elämys – tapahtuma. Se ei silti tarkoita, etteikö elokuva tekisi vaikutusta ihmisiin.

Tarinoiden tärkeyttä ei voi kiistää. Ihmiset haluavat kuulla niitä, ja visuaalinen muoto kiehtoo. Hyvin harva välttyy kokemasta elokuvallisia sisältöjä elämässään⁵. Elokuva tavoittaa kaikenikäiset ympäri maailmaa⁵, eikä ole katoamassa minnekään. Päinvastoin.

Moni myös haluaa tehdä oman elokuvansa, tulla nähdyksi ja kuulluksi. Ollaan siinä pisteessä, että suurin piirtein jokaisella länsimaalaisella on mahdollisuus taltioida elämäänsä jollain laitteella. Se on arkipäivää. Sosiaalisen median kautta meillä on mahdollisuus esitellä näitä oman elämämme tuotoksia koko maailmalle, ja toivoa parrasvalojen osuvan meihin. Joku kiinnittää huomionsa tekniseen laatuun, toinen sisältöön.

Elokuvan maailmaa ihannoidaan, romantisoidaan. Se, mitä ihailaan liittyy todennäköisesti elokuvien välittämään estetiikkaan. Niiden sisältämä visuaalinen maailma voikin olla monelle se ideaali, mihin elämässä pyritään.

Omalla kohdallani olen huomannut, että mitä enemmän olen elokuvia nähnyt ja alaa opiskellut, sitä kriittisempi itsekin olen siitä, mitä katson. En antaudu vietäväksi yhtä helposti. Uskon, että tämä lienee hyvä juttu. Tekijän täytyy olla kriittinenkin näkemästään – niin sisällöstä kuin muodostakin – jotta tietää, mitä haluaa itse tehdä. Eräs asia sen suhteen silti huolestuttaa: Voiko mielikuvitukseni huveta?

Astuin ovesta ulkoilmaan. Se näky oli kaunis. Valo, värit. Siinä oli jotain niin kovin tuttua, mutta silti tuntui kuin kokisin sen ensi kertaa. Kaivan taskustani neljä vuotta vanhan puhelimen ja avaan kamera-applikaation. "Kuvaa ei voida ottaa – muisti täynnä." Poistan vanhat kuvat, applikaatiot ja kaikki yhteystiedot. Otan horisontista kuvan. Se on lattea, ei tunnu samalta ruudulla. Kuvasuodattimet vain pahentavat asiaa. Poistan surkean otoksen ja työnän luurin takaisin taskuuni.

IV. ELÄMÄ VS ELOKUVA

Blue Velvet Movie, akryylimaalaus (Andrew Valko, 2008)

Elämän tuntuksessa elokuvassa on tiettyä magiikkaa. Se kertoo, että elokuvat usein onnistuvat luomaan todentuntuista läsnäoloa; maailman, johon katsojat uppoutuvat ja löytävät samastumisen kokemuksia assosioiden elokuvan tapahtumia omaan elämäänsä.

Mikä tekee elämästä elokuvallista? Ja miten elokuva eroaa elämästä?

Voidaan lähteä suoraan luettelemaan elokuvan ja elämän välisiä eroja, ottaen huomioon myös elokuvatuotannon prosessit.

ESITUOTANTO

Kaikelle on tarkoituksensa, kaikki on suunniteltu etukäteen, ja joku seisoo sen takana. Elokuvalle on tavallisesti aina käsikirjoitus. Elämä ei tietenkään perustu käsikirjoitukseen, vaikka elokuvan käsikirjoitus usein pohjautuukin elämään. Toisaalta jokainen välillä suunnittelee ikään kuin fiktiivisiä kohtauksia tulevista tapahtumista. Sitä voi esimerkiksi suihkussa pohdiskella, mitä pitäisi tuttavalleen sanoa. Voi kuvitella päässään tilanteen läpi ennakkoon. Ihmisellä on kyky pohtia tulevaa ja valita valmiiksi vuorosanansa, vaikkei tosiasiasa voi ennustaa mitä toinen tulee sanomaan. Kaikki eivät tällä tavoin käyttäydy, mutta sellaisiakin persoonia löytyy kyllä, jotka hyvin yksityiskohtaisesti käyvät tulevat keskustelut läpi mielessään, ja pyrkivät sitten tilanteen tullen ohjailemaan keskustelua siihen suuntaan, että voivat sanoa haluamansa repliikit.

Elokvien juoni on totta kai suunniteltava niin, että se kiinnostaa katsojaa. Vaikka käsikirjoitus olisi kuinka uskollinen elämälle, tosielämä on aina originaalia elokuvaan verrattuna, koska elämässä tulevaa voi paljon harvemmin ennalta arvata.

Elokvantekijä jo elokuvaa suunnitellessaan uskoo sen maailman olemassa olevaksi, vaikka se ei vielä olisi edes elokuvan tai käsikirjoituksen muodossa – pelkkä idea voi tuntua todelta. Jos teostaan ei etukäteen kykene kuvittelemaan näin, niin mistä tekijä sitten saa varmuuden lähteä rakentamaan elokuvaansa?

TUOTANTO

Ihminen ei voi objektiivisesti katsella itseään siinä mielessä, että me emme katso elämäämme kehomme ulkopuolelta, kuten kamera. Mutta toisaalta taas ei kuvattu materiaalikaan ole objektiivista, koska se on aina jonkun kuvaamaa.

Kameralla ei ole aivoja: sillä on havaintokyky, muttei omaa näkökulmaansa. Elokvaaajan tehtävä on valita elokuvallisen maailman rajaus.¹ Kameratyö on aina subjektiivista, ei objektiivista, sillä sen takana toimiva mieli on voimakkaasti selektiivinen; valintoihin suuntautunut². Katsoja katselee teosta, joka painottaa hänelle tiettyjä asioita ja siten ohjailee häntä reagoimaan esitettyyn maailmaan.

Joku katsoo kameran takaa elokuvan tapahtumia, ja myöhemmin katsoja näkee kokonaisuuden. Hän pääsee kurkistamaan toisen elämään muka salaa, muttei kuitenkaan. Toisin kuin teatterissa, elokuvassa näyttelijä ei pyri esiintymään kuvaushetkellä häntä seuraavalle yleisölle.

JÄLKITUOTANTO

Leikkaajan roolista sanotaan usein, että hän ottaa turhat kohdat pois elokuvasta. Jäljelle jätetään vain parhaat palat.³ Samalla tavalla tosielämän ihmiset arkipäiviensä keskellä muokkaavat kukin omaa elämäänsä. Toiset osaavat kertoa olennaisen paremmin kuin toiset.

Mennyttähän ei voi muuttaa. Voimme ainoastaan editoida kertomuksiamme tapahtuneesta. Muokkaamme aikaisempaa tahattomastikin: Lisäämme, poistamme tai vaihdamme jotain yksityiskohtia usein vahingossa, koska muisti ei ole aina luotettavin lähde. Jollain tasolla elämämme on siis koko ajan valheellista.

Elokvat muokkaavat historiaa. Kun elokuvissa nähdään historian tapahtumia, saadaan valitettavan paljon myös valheellista tietoa tapahtumien kulusta. Elämän ja elokuvan sekoittaminen keskenään voi johtaa ihmisillä lopulta siihen, että käsitys historian tapahtumista muuttuu. Pitäisikö huolestua?

Elokuvataide on kuitenkin ainutlaatuinen siinäkin mielessä, että sen avulla voidaan käydä läpi ja muovata uudella tapaa ne hetket, jotka on taltioitu. Tosielämässä sitä puhuu mitä sattuu, takeltelee kesken lauseen ja toistaa sanoja, tai joutuu toistamaan toiselle, kun tämä ei kuule, unohtaa mitä on tekemässä jne. Näyttelijätkin voivat toki sekoilla repliikeissään tai improvisoida kuvauksissa, mutta elokuvan henkilöiden toimintaan ja puheisiin voidaan usein vielä leikkausvaiheessa vaikuttaa.

VALMIS ELOKUVA JA LEVITYS

Elokuvat koetaan usein dramaattisempina kuin elämä. Elämä on monimutkaista, ja asiat tapahtuvat yleensä sattumanvaraisesti. Elokuvassa kaikki on järjestettyä. Varsinkin kaupallinen elokuva on yleensä tosielämää yksinkertaisempaa. Tämä johtune siitä, että viihde-elokuvien tarkoitus on olla kevyttä ja helposti ymmärrettävää katsottavaa. Se, että elokuvat olisivat yleisesti ottaen yksinkertaisia, ei kuitenkaan pidä paikkaansa.

Omaa elämää ei markkinoida, vaikkakin nykypäivän some-kulttuuri painostaa ihmisiä brändäämään itsensä. Ehkäpä elokuvissa tosielämän kaltaiset tilanteet näyttäytyvät mielenkiintoisimpina juuri sen takia, että ne tuodaan esiin esteettisesti parhaimmassa valossa. Usein kuulee sanottavan, että meni tai ei mennyt kuin elokuvissa - putkeen. Elokuvia on paljon erilaisia, joten pitäisiköhän sanoa sen sijaan vaikkapa tyyliin, että ei mennyt ihan kuin romanttisessa komediassa tai sadussa?

ELOKUVAN KATSELU

Elämä herättää kaikki emootiot, koska ihminen käy elämänsä aikana läpi paljon enemmän kuin hän käy yhden elokuvankatselun aikana. Yksittäisten elokuvien on tarkoitus herättää katsojassa vain tiettyjä emootioita. Me emme myöskään vain passiivisesti katsele elokuvaa; me aktiivisesti tulkitsemme, mitä näemme⁴. On kuin tuo audiovisuaalinen teos tapahtuisikin mielissämme, kuvat kankaalla toimien pelkkänä stimulaationa⁵.

Elokuvankatselu on luonnostaan mielikuvituksellinen akti. Elokuvateatterissa annamme ohjat mielikuvituksellemme kuvien vilistessä silmiemme edessä: me kuvittelemme hahmot, heidän ahdinkonsa ja tunteensa. Jotta voimme nauttia elokuvasta, meidän on heittäydyttävä sen tarjoamaan maailmaan.

DRAMATURGIA / RAKENNE

Elokuva on lineaarinen, toisin kuin elämä. Elokuvan voi katsoa uudelleen, tai sitä voi kelata eteen- tai taaksepäin. Elämän voi nähdä lineaarisena, vaikka se ei ole niin yksinkertaista. Elämässä nykyhetki, menneisyys ja tuleva ovat parallelleja keskenään, eli kaikki tapahtuu koko ajan yhtä aikaa. Elämä on ajallisesti enemmänkin syklinen, mutta ihminen käsittelee aikaa ja elämäänsä kokonaisuudessaan useimmiten lineaarisesti. Emme halua nähdä elämää jatkuvana toistona, vaan suurempana kokonaisuutena.

Oikeassa elämässähän ei ole kolmea näytöstä kuten elokuvassa, mutta ehkä kolminäytöksisyyteen pyritään tosielämässäkkin? Elämässä katsotaan olevan alkua eli syntymä, keskikohta eli eri tapahtumat ja loppu, eli kuolema. Siinä voidaan siis katsoa olevan kolme näytöstä:

- 1) syntymä ja lapsuus**
- 2) varttuminen aikuiseksi**
- 3) vanhuus ja kuolema**

TODELLISUUDEN IMITOINTI

Onko taiteen päämäärä ylipäättään imitoida todellisuutta? Ja jos onkin, niin mikä osa jää muille taiteille, kun kerran elokuva saavuttaa sen niin täydellisesti? Antirealistinen traditio kieltää taiteen päämäärän olevan todellisuuden imitaatio: Taideteos ei kopioi todellisuutta, vaan lisää siihen erityisen maailmallisen näkymän. Tämä näkymä on merkityksellinen siitä syystä, että se tarjoaa tulkinnan tai idealisaation omaa maailmaamme kohtaan – tai siksi, että se luo toisen, täysin itsenäisen maailman.⁶

Elokuvan näkeminen voi tuntua, kuin näkisi todellisuuden kuvattuna. Katsojan tarvitsee joskus jopa rauhoitella itseään tai kanssakatsojaansa, että se on vain elokuva. Koska ei vain yksinkertaisesti ole totta, että elokuva olisi kirjaimellisesti tositapahtumien toistoa. Elokuvien katselu ei voi olla identtistä tositapahtumien näkemisen kanssa, vaikka se tuntuisikin todellisuuden simulaattorilta. Elokuvan näkeminen ei myöskään ole sama asia kuin, että kuulee jonkun kertovan sen tarinan. Se on parhaimmillaan todentuntuinen kokemus, joka tapahtuu aina siinä hetkessä. Kuten elämä – meillä on vain tämä hetki.

Elokuvat eivät siis valtaa mieliämme simuloimalla todellisuutta, vaan tarjoamalla meille fiktiota. Ihmiset yleisesti ottaen rakastavat elokuvia, ja elokuvat kertovat meille tarinoita visuaalisessa muodossa. Se, mikä liikuttaa meitä elokuvateatterissa, on mielikuvituksen voima.⁷

Tosielämä voi tuntua tylsältä ja yhdentekevältä. Kun se laitetaan elokuvan muotoon, tulevat sen merkitykset kuitenkin esiin. Elokuva lisää jotain tosielämään, ja tämä on osa sen vaikuttavuutta. Elämästä etsitään elokuvankaltaisia ”huippuhetkiä.” Elokuvallisuus on siis yleisesti katsottuna kuin jokin ihanteellinen tila, jonka saavutettuaan elämä on huipussaan. On hyvä kuitenkin muistaa, että Hollywoodin *mainstream*-elokuvat, kuten romanttiset komediat, esittelevät lähinnä kaunisteltuja tilanteita.

Elokuva antaa silti aina pieniä palasia ja totuuksia siitä, mitä elämä on. Elämäkin on omanlaisensa elokuva, ilman sääntöjä ja varmuutta. Jotain, mihin jokaisella on oma henkilökohtainen tunnesiteensä. Elämä ei ole riippuvainen elokuvasta, elokuva on riippuvainen elämästä; se tarvitsee aina kimmokkeen elämästä. Elämä tapahtuu ilman elokuvaakin, mutta elokuva ei koskaan ilman elämää.

Mutta millaista olisikaan elämämme ilman elokuvaa?

Tokiossa, Heinäkuussa 2016 (Kuva: Chikako Sato)

V. HÄMÄRTYNEET RAJAT

Elämä ja elokuva – ovatko nämä kaksi maailmaa paralleelleja? Kumpi matkii kumpaa? Mistä se hetki alkaa ja mihin se päättyy?

Elokuvan lähdemateriaali löytyy luonnollisesti elämästä. Mutta ovatko asiat muuttuneet? Usein löydän itseni hetkistä, jolloin elämä tuntuu elokuvalta, ja minua mietityttää: Mikä on tuonut maailman tähän pisteeseen? Miksi joskus jopa tunnen itseni hölmöksi, kun ääneen sanomani asiat kuulostavat omassa päässäni kuin kuluneilta elokuvan repliikeiltä? En mielestäni edes katso elokuvia niin älyttömän paljon tai usein – etenkin siihen nähden, että opiskelen elokuvaa.

Nykyään näiden kahden maailman raja on häilyvä. Fiktio sekoitetaan todellisuuden kanssa. Vai onko elokuva kenties yksi samanaikaisesti olemassa oleva maailma elämän kanssa?

Olen matkalla kotiin pitkän päivän jälkeen. Istun bussissa, ikkunapaikalla. Korviini kantautuu kuulokkeista melankolista musiikkia, ja olen muutenkin vähän sentimentaalisessa moodissa. Ajatuksissani. Sade ei lakkaa. Seurailen katseellani ikkunaa pitkin valuvia pisaroita ja tuntuu, että minua tarkkailtaisiin. Tietävätköhän muut ihmiset tässä bussissa, että minä olen tämän elokuvan päähenkilö?

Sitten mietin, että jos he tietäisivätkin, niin minua hävettäisi oma kliseisyyteni. Mutta mikä minusta siinä tapauksessa tekeekään kliseisen? Se, että epäilen kaikkien – ainakin ehkä saman sukupolven ihmisten - kuvittelevan joskus vastaavassa tilanteessa olevansa hahmoja elokuvan kohtauksessa. Jokainen meistä on joskus kuvitellut itsensä elokuvan kohtaukseen tai musiikkivideoon sentimentaalisen musiikin soidessa liikkuvassa kulkuneuvossa, sateen ropistessa auton, bussin tai junan ikkunaan.

Kirjalliseni aiheesta englanninkielen puhekurssilla esitelmöidessäni pyysin kurssikavereita (noin 10 ihmistä, eri taustoista) kuvittelevaan itsensä siihen bussiin ja tilanteeseen, ja lopuksi kysyin ”kuinka moni kuvitteli itsensä elokuvan kohtaukseen?” Jokainen nosti kätensä, osa vastahakoisesti ja nolestuneena, mutta kaikki myönsivät. Esitelmän päätteeksi keskustelimme aiheesta, ja kysyin heidän kokemuksiaan hetkistä, jolloin elämä tuntuu elokuvalliselta. Monelle tällaiset hetket liittyivät vahvasti nostalgisiin, emotionaalisesti intensiivisiin tai outoihin tilanteisiin.

Silti moni vaikuttaa ajattelevan myös niin, että elokuvat ovat jokin täysin erillinen maailma. Saduthan eivät ole totta, mutta nekin ovat olemassa olevasta maailmastamme keksittyjä. Sellaista ei voi keksiä, mitä ei jossain muodossa jo ole olemassa. Elokuvat ovat aina elämän inspiroimia. Elämä ottaa myös jatkuvasti vaikutteita taiteesta, joten totta kai elokuvalla on vaikutus monen ihmisen tapaan havainnoida olemassaoloaan. Sen lisäksi elokuva on yksi

tapa ihmiselle paeta todellisuutta. Katsoja voi jättää hetkeksi taakseen tosielämän raskaan taakan, ja vierailla toisessa ulottuvuudessa.

Ihminen tietenkin ymmärtää, että elämä ja elokuvat ovat kaksi eri asiaa. Silti monilla saattaa sekoittua välillä elokuvat pahastikin tosielämän kanssa. Yksi hyvä esimerkki voisi olla, miten näyttelijä saatetaan niin vahvasti yhdistää näyttelemäänsä hahmoon, että kuvitellaan tämän olevan todellisuudessaakin tämä hahmo. Eikä se ole ihme nykypäivänäkään, kun TV-sarjojen formaatteja on kehitelty niin pitkälle, että roolihahmoille tehdään omat *Instagram*-tilit.

Norjalainen nuortensarja *Skam* esitettiin katsojilleen Norjassa kaiken lisäksi vielä reaaliajassa. Internetin välityksellä katsojat pysyivät ajan tasalla, ja pystyivät seuraamaan *Skamin* maailmaa. Nykyään henkilökohtainen elämä jaetaan usein muutenkin netissä, joten on mahdollista välttyä sekaannuksilta kokonaan.

Entä kuinka usein näyttelijä yhdistetään yhteen näyttelemäänsä roolihahmoon, vaikka tämä esiintyisi eri elokuvissa? Daniel Radcliffe tuskin koskaan pääsee *Harry Potter* -leimastaan kokonaan eroon.

Totuushan on se, että elokuvassa me katsomme näyttelijää – emme hahmoa. Fiktiivisiä hahmoja ei voi kuvata, vaan ainoastaan niitä näytteleviä ihmisiä. Se tarkoittaa, että fiktiivisiä hahmoja ei voi myöskään katsella, vaikka ne näemmekin. Näemme näyttelijät hahmoina mielikuvituksemme avulla.¹

Käytännössähän mikään, mitä näemme elokuvissa, ei ole niin kuin tosielämässä. Toisaalta kaikki voi myös yhtä hyvin vaikuttaa siltä, että on.

Omasta näkökulmastani (leikkaajana) voin kertoa, että työhön uppoutuessani saatan hämmentyä. Se tapahtuu useinkin, elokuvaa tai sen materiaalia katsoessa: välillä näen pelkästään näyttelijän, välillä uskon hahmon todeksi. Paljon materiaalia katsoessaan näyttelijän eleet ja maneerit tulevat tutuiksi.

Kun omalla leikkauspöydälläni pitkään vilisseen näyttelijän tapaa kasvatusten ensi kertaa, tulee outo olo. Hän ei tunne minua, mutta minulle hän on kuin vanha tuttu. *Apua, ihan kuin olisin joku stalkkeri?* Mutta ei, teen vain työtäni.

Ja sitten näyttelijä onkin ihan erilainen reaalityodellisuudessa kuin elokuvassa. *Kuka hän sitten oli, jonka näin elokuvassa?* Hän oli joku toinen, tarkoituksella luotu persoona. Heijastusta ehkä jostakusta, mutta pelkkä rooli.

TODELLINEN MINUUS VS. ROOLIT

Roolejahan tällä planeetalla on loputtomiin, siis muitakin kuin elokuva- ja teatterirooleja. Vai onko? Keitä me ylipäättäen olemme? Tämä eksistenssihän on lopulta vain yhtä isoa teatteria. Reaalityodellisuus on meidän näyttämömme. Kysymys kuuluu, *mitä täällä oikein esitetään?*

Tokiossa, Heinäkuussa 2016 (Kuvat: Chikako Sato)

Vahdossa ollessani minuun kohdistui tietenkin uusia rooleja. Japani on kovin yksirotuinen maa, joten länsimaalaiset erottuvat joukosta. Sen lisäksi kaltaiseni nuori, siro, vaaleatukkainen nainen assosioitiin herkästi satuihin ja fiktiivisiin hahmoihin. On toki mukavaa saada ihailua, mutta se oli kohdallani myös problemaattista.

Eräs opiskelijapoika, jonka kanssa ystävyystyin dokumenttielokuvan kurssilla, ihastui minuun. Hän tunnusti eräänä iltana, ettei näe minua ihmisenä, vaan hänestä minä olen keijukainen. Yritin vakuuttaa hänelle, että olen ihan tavallinen ihminen siinä missä hänkin, mutta hänestä minä olin ”kuin jokin pyhä olento”. En tiennyt olisiko pitänyt olla imarreltu vai huollissani. *Näkevätkö kaikki minut täällä vain fiktiivisenä hahmona?*

Toinen opiskelija oli paljastanut tutorilleni, että näytin hänen mielestään ihan *Disney-prinsessalta*. Mutta sitten hän oli nähnyt minut yhtenä päivänä yliopiston pihalla tupakoidessa, ja tuo kuva oli romuttunut täysin. *Kenenköhän fantasiaa minun kuuluisi toteuttaa?*

Jos elämä on elokuva, niin jokainen meistä on oman elämänsä päähenkilö. Sen ohella olemme oman elämämme käsikirjoittajia, ohjaajia ja dramaturgeja. Toisaalta taas olemme pelkkiä kameroita, tarkkailemassa ympäristöämme linssien eli silmiemme kautta². Ja samaan aikaan olemme projektoreita projisoimassa näkökulmiamme...

TRUMAN SYNDROOMA

Mutta mistä sitä tietää, vaikka oma elämä olisikin *The Truman Show*? Koska oma elämä ei ole tarpeeksi mielenkiintoinen, jotta se olisi elokuvan arvoinen, niinkö? Oliko Trumanin elämän sisältö sitten poikkeuksellisen mielenkiintoinen? Vai oliko hän pelkkä ihmiskoe? *Truman syndrooma* ei ole tietävästi mikään virallinen psykiatrinen diagnoosi, mutta termi on varmasti helppo ymmärtää heille, jotka kyseisen elokuvan ovat nähneet, tai edes tietävät sen juonen. Itse olen yksi niistä katsojista, joka alkoi jälkikäteen ajatella, että mitä jos jostain kumman syystä minun elämäni olisi pelkkää muiden ihmisten tosi-TV:tä?³

Jos tähän harhaan lähtisi mukaan, se tuhoaisi lopulta oman yksityisyyden. Kotonakaan ei pystyisi enää rentoutumaan, vaikka olisimme ihan yksin. Koti ja yksinolo ovat tärkeitä, koska silloin me irrottaudumme sosiaalisista rooleistamme ja voimme olla kosketuksissa todelliseen minuuteemme.

VI. ELÄMÄ NARRATIIVIEN KAUTTA

Helsingissä, Maaliskuussa 2017 (Kuva: Severi Uusitalo)

Miten muuten me käsittelisimme ympäröivää maailmaa, jos emme tarinoin? Mitä olisi todellisuus ilman narratiiveja?

Tarina on mitä hyödyllisin väline ihmiselle. Meille on luontainen ominaisuus käydä keskusteluja ja kertoa. Ihmisen henkinen hyvinvointi tarvitsee kertomuksia yhtä paljon kuin kertomukset ihmisiä. Ne luovat ja muokkaavat historiaa. Materiakin saa uuden merkityksen, kun siihen liitetään tarina.

Narratiiveja ei käytetä pelkästään historian välittämiseen tai tehdäkseen toisiin vaikutus. Esimerkiksi viime vuosina on tullut tutuksi kertomuksellinen tapa käsitellä elämänsä henkisiä kipukohtia ja ikäviä kokemuksia traumaterapiassa. Narratiivisen altistusterapian avulla traumojen lähestyminen voi auttaa potilasta liittämällä ne osaksi hänen elämäntarinaansa.

Mutta onko meidän tyydyttävä pelkkään karuun todellisuuteen?

Ei! Tarina voi olla myös

SUUNNITELMA

FANTASIA

LEIKKI

Tokiossa, Heinäkuussa 2016 (Kuva: Chikako Sato)

Miksi teemme taidetta tai kerromme tarinoita? Syy kirkastui minulle kuullessani Henri Wuorila-Stenbergin toteavan, että

mikään teko ei ole täydellinen ennen kuin se on jaettu.

Elokuva on muodoltaan ainutlaatuinen, kollektiivinen tapa välittää tarina. Kyse ei ole pelkästään siitä, mitä tapahtui, vaan myös siitä, miten tapahtumat tuodaan esiin. Elokuva herättää päässäkin olevat yksityiset fantasiat henkiin.

Elokuvaa leikatessani minun täytyy eläytyä ja voida uppoutua toiseen maailmaan, ja tuoda se esiin mahdollisimman todentuntuiseksi kokonaisuudeksi. Elokuva on myös siinä mielessä omaperäinen taiteenlaji, että siihen kiteytyy niin monen eri tekijän perspektiivi yhdeksi, ja teoksesta jokainen katsoja heijastelee taasen itseään. Koko joukko katsojia jakaa kokemuksen yhtä aikaa elokuvasalissa. Jokaisella on täysin oma, eriävä, subjektiivinen todellisuutensa, mutta silti tämän elokuvan jälkeen tällä joukolla on keskenään jotain yhteistä.

Meillä on kaikilla samat resurssit tehdä luovia asioita, samat taiteelliset mahdollisuudet. Kirjailijoillakin on kaikilla käytettävissään samat aakkoset, mutta jokainen yksilö panee ne haluamaansa järjestykseen. Vastaavasti useammalle leikkaajalle voidaan antaa täysin sama materiaali, mutta jokainen heistä tulee leikkaamaan sen eri tavalla.

Maalaus, valokuva, teatterin näyttämö, tämä tekstitiedosto... Kaikki taiteenmuodot tarvitsevat alustansa. Kullakin ihmisellä on oma preferenssinsä, miten asioita haluaa käsitellä. Minua on aina kiinnostanut erilaiset luovat tekemiset, mutta yksi asia on yhdistynyt niihin aina: tarina.

Jos jotain asiaa ei kykene kertomaan sanoin, on löydettävä jokin muu keino.

VII. ASSOSIAATIO T

Dèjá vu, uni, mielikuviutus, haaveilu, päiväuni, uneksiminen, ajatusten laukka...

Elokuvataide linkittyy vahvasti unien, mielikuviutuksen ja assosiaatioiden kategorioihin. Miksi? Ne ovat kaikki visuaalista uneksintaa. Kaikki nämä ovat ihmisen luontaisia ominaisuuksia. Kuka väittäisi, että esimerkiksi unelmointi olisi jotenkin vähemmän elämää kuin elämä itse?

Jonkin unenomaiseksi kuvaileminen tarkoittaa helposti, että sillä on vähän tai ei ollenkaan tekemistä todellisuuden kanssa – täysin mielikuviutuksen tuotetta¹. Erotamme siis mielikuviutuksen todellisuuden havaitsemisesta ja tulkitsemme unet herkästi mielikuviutuksena. Tosi-asiassa unet ovat todellisuuden prosessointia alitajunnassa.

Muistot sekoittuvat unien kanssa, elokuvat muuttavat kokemuksia... Aistejamme rasittaa muutoinkin päivittäinen informaatiotulva, josta meidän on suodatettava itsellemme relevantti tieto. Tähänkin paras apu on oma intuitio. Sitä on hyvä harjoittaa.

Haaveilu ja assosioiminen ovat olleet tietenkin olemassa jo ennen elokuvaa. On vaikea sanoa, onko se ollut tuolloin erilaista, kuin elokuvan synnyn jälkeen. Enää ei elokuvaa saa pois mielestä. Eikä tarvitsekaan. Elokuvan ansiosta me emme pysty jäljittelemään ainoastaan elämää, vaan myös intuitiomme syövereistä löytyviä visuaalisia kuvia ja linkkejä eri asioiden välillä. Elokuva sekä stimuloi mieliämme, että mahdollistaa kuvallisen tajunnanvirtamme visualisoinnin konkreettisemmin muidenkin käsiteltäväksi.

MUITA AIHEESEEN ASSOSIOITAVIA LAUSAHDUKSIA

Elämä vilisi silmissäni kuin filminauha.

Se oli elämäkin suurempi elokuva.

Filmi katkesi (nukahti)

The cinema is an explosion of my love for reality.

–Pier Paolo Pasolini

Mä oon kuin elokuva jossa ei kukaan kuole

–Paperi T

Films are not released. They escape.

–Ben Burt

En ota valokuvia – ne ottavat minut.

–Henri Cartier-Bresson

Call it a dream – it doesn't change anything.

–Wittgenstein

Say it's 'just a movie' – it doesn't change anything.

(Vastineeni Wittgensteinin mietelauseelle)

VIII. L O P U K S I

Minulla on ollut paine. Paine tehdä koko ajan jotain, paine saavuttaa, valmistua ajoissa, suorittaa, käydä suihkussa... Mutta uskaltauduin lopulta haaveilevan esteetikon kuplastani tälle paperille. Kirjoitusprosessin myötä olen oppinut hahmottamaan oman epärationaalisuuteni, sekä pala palata löytänyt selkeämmälle toiminnan polulle. Olen ottanut tämän alusta asti henkilökohtaisena ja itsenäisenä oppimiskokemuksena. Mitä enemmän olen kirjoittanut, sitä enemmän olen oppinut jäsentelemään ajatuksiani, ja sitä enemmän nyt ymmärrän. Tämä opinnäytetyö on ollut minulle mitä mielenkiintoisin tutkimusmatka kahden todellisuuden rajamaille.

Aiheen rajaaminen oli se kompastuskivi, johon törmäilin turhankin moneen otteeseen tämän vuoden aikana. Välillä luulin tietäväni täydellisesti, mitä olen tekemässä, mutta sitten kuitenkin vedin taas jotain kautta koko universumin mukaan tekstiini. Toisinaan se on välttämätöntäkin, mennä kauas nähdäkseen lähelle. Ainakin koen tässä vaiheessa elämäni ja opintojani, että tämä tutkimus oli henkilökohtainen taiteellisen kehitykseni merkkipaalu.

Kävin monia inspiroivia keskusteluja ja pohdintoja ystävien, kollegojen, vanhempien esikuvien ja tuntemattomienkin kanssa, mikä muovasi minua tähän pisteeseen. *Ai mihin pisteseen?* Opin ymmärtämään, miksi ja miten elokuva ja elämä ovat panneet toistensa maailmat sekaisin.

Vaikka elämä itsessään sisältää ja antaa paljon, niin elokuvaan syventyminen on tuonut ulottuviini toisentyypisen todellisuuden tuulahduksen. Taide avaa silmät näkemään uudella tavalla. Se haastaa minua ajattelemaan, mutta myös vahvistaa omia näkemyksiäni. Elokuvan avulla saan etäisyyttä elämästä – ja toisinpäin.

Eittämättä elokuvalla on aina vähintään alitajuinen vaikutus katsojaansa.

Tämä muistuttaa minua taiteilijana siitä, että ei ole yhdentekevää, mistä ja millaisia elokuvia teemme – joku sen elokuvan katsoo, on sen vaikutuksessa, ja jatkaa interaktiotaan teoksen nähtyään.

Lisäksi tämä muistuttaa minulle, että

en ole yksin.

IX. LÄHDELUETTELO

II. Elokuvan Muoto

1. ks. David Bordwell (2004) / FILM ART, An Introduction / "Chapter 2: The Significance of Film Form"
2. Jarmo Valkola / Katseen Visiot / 7
3. Päivi Uusitalo / Henkilökohtainen viesti / 27.10.2017
4. Jarmo Valkola / Katseen Visiot / 8
5. Jarmo Valkola / Katseen Visiot / 115

III. Ennen ja Nyt

1. Ray Zone / Lumiere Illuminated: 'Moving Image' Debunks Myths Surrounding 'Arrival Of The Train' / Haettu 6.10.2017: <http://www.documentary.org/magazine/lumiere-illuminated-moving-image-debunks-myths-surrounding-arrival-train>
2. ks. Peter Von Bagh (1998) / Elokuvan Historia / *Elokuvan tausta: Kaksi tulkintaa*
3. Fredrik Lång / Kuva ja Ajatus / 11
4. Fredrik Lång / Kuva ja Ajatus / 12
5. Hanna Laurinsalo (23.4.2017) / Helsingin Sanomat: Elokuva on itsenäinen taiteenlaji / Haettu 15.10.2017: <https://www.hs.fi/paivanlehti/23042017/art-2000005181166.html>

IV. Elämä vs. Elokuva

1. V.F.Perkins (1972) / Film as Film / 124
2. Jarmo Valkola (1992) / Katseen Visiot / 13
3. ks. Walter Murch (1995) / IN THE BLINK OF AN EYE / "Cut Out The Bad Bits"
4. Colin McGinn (2005) / The Power of Movies /
5. Colin McGinn (2005) / The Power of Movies /
6. Jarmo Valkola (1992) / Katseen Visiot / 12
7. Colin McGinn (2005) / The Power of Movies / 8

V. Hämärtyneet Rajat

1. Colin McGinn (2005) / The Power of Movies / 41
2. Walter Murch / Henkilökohtainen keskustelu / 21.4.2017
3. ks. Mark D. Griffiths (10.8.2016) / The Truman Show Delusion / Haettu 25.10.2017: <https://www.psychologytoday.com/blog/in-excess/201608/the-truman-show-delusion>

VI. Elämää Narratiivien Kautta

1. ks. Pauliina Isoaho (2014) / Narratiivisen Alistusterapian (NET) Vaikutus Kognitiivisiin Prosesseihin ja Mielenterveyteen: Tapaustutkimus / Haettu 7.10.2017: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96447/GRADU-1418373728.pdf?sequence=1>

VII. Assosiaatiot ja Unet

1. Colin McGinn (2005) / The Power of Movies / 114
2. Kuvasarjan 2. Kuva: Jarmo Uusitalo (1982) / 4. Kuva: Chikako Sato (2016)

MAINITUT ELOKUVAT AAKKOSJÄRJESTYKSESSÄ

Blue Velvet (1986) / Ohjaus: David Lynch / Pääosissa: Isabella Rosselini, Kyle MacLachlan

Ginga, Nagareboshi Gin (Hopeanuoli, 1986) / Ohjaus: Tomoharu Katsumata / Studio: Tōei Animation

Harry Potter (2001-11) / Ohjaus: Chris Columbus; *Viisasten Kivi* ja *Salaisuuksien kammio*, Alfonso Cuarón; *Azkabanin Vanki*, Mike Newell; *Liekehtivä Pikari* ja David Yates: *Feeniksin kilta*, *Puoliverinen prinssi* ja *Kuoleman varjelukset* / Pääosa: Daniel Radcliffe

Koyaanisqatsi (1986) / Ohjaus: Godfrey Reggio

L'arrivée d'un train en gare de La Ciotat (Juna saapuu asemalle, 1895) / Ohjaus: Louis ja Auguste Lumière

Little Mermaid, The (Pieni merenneito, 1989) / Ohjaus: Ron Clements, John Musker

Samsara (2011) / Ohjaus: Ron Fricke

Skam (2015-17) / Ohjaus: Julie Andem

Truman Show, The (1998) / Ohjaus: Peter Weir / Pääosa: Jim Carrey